

Kakav je obrazovni sistem u BiH?

Gračanica, decembar 2020. godine

Autor: prof. Lutvija Čolo, predsjednica Nevladine organizacije Centar za obrazovanje razvoj i afirmaciju (NVO CEORA)

Izdavač: Nevladina organizacija Centar za obrazovanje razvoj i afirmaciju (NVO CEORA)

Štampa: Grafik komerc d.o.o. Tešanj

Uvod

Uloga obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini (BiH) je veoma važna i njegov značaj uz odgoj je nemjerljiv za razvijanje sposobnosti sticanja znanja, istraživanje i obezbjeđenje zdravijeg i sretnijeg života svakog pojedinca u državi BiH. U tim kompleksnim procesima učestvuju: škola, porodica, vršnjaci, mediji i okolina u kojoj živimo i sve ovo ima veoma veliki značaj za učenje, sticanje novih saznanja, vještina, navika i razvijanja zdrave i sretno ličnosti.

Opšti principi i važnost obrazovanja i odgoja u školama su nemjerljivi i oni omogućavaju svakom djetetu i odrasloj osobi potpuni pristup svakodnevnom i cjeloživotnom učenju, razumijevanju sebe, shvatanju i razumijevanju svih ljudi koji nas okružuju i mjesta u kojem živimo. Zato je neophodno osigurati jednake mogućnosti za kvalitetno obrazovanje na svim nivoima od predškolskog, osnovnog, srednjoškolskog pa do visokoškolskog tj. univerzitetskog obrazovanja bez obzira na spol, rasu, nacionalnost, socijalno, kulturno porijeklo, vjeroispovijest, opšti porodični status i psihofizičke osobine.

Tu je neophodno uključiti i razvijanje svijest i o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini, kulturnom identitetu, jeziku, tradiciji i pripremi svake osobe za život u društvu u kojem se poštuje potpuna sloboda, sigurnost i vladavina zakona.

U procesima obrazovanja i odgoja u BiH neophodno je poštovati osnovne ključne ciljeve, kao što su:

1. Razvoj niza vještina kao što su samostalnost, istraživački duh, komunikativnost i poštenje;
2. Kontinuirano podsticanje na učenje i prihvatanje uloge odgovornog građanina;
3. Podučavanje osnovnim vrijednostima dostojnim čovjeka i razvijanje kritičkog mišljenja i rješavanje problema tokom učenja.

Gordon Brown je rekao:

“Svaka mlada osoba ima talenat i potencijal kojeg treba razviti, to je dar kojeg treba njegova zajednica.”

1. Historijski put obrazovanja u BiH

Obrazovanje u BiH ima svoju dugu historiju i ona je počela uspostavljanjem prve škole sufizma Gazi Husrev-bega koja je osnovana 1531. godine. Nakon toga je 1537. godine upisana u mapu akademskih centara Gazi Husrev-begove vakufname, kada je osnovana i Gazi Husrev-begova biblioteka, kao najstarija institucija u okviru univerziteta u Sarajevu.

Nakon osmanske uprave došlo do otvaranja i drugih vjerskih škola i u vrijeme austro-ugarske vladavine 1887. godine osnovana je pravna šerijatska sudačka škola sa petogodišnjim planom obrazovanja. Vrhbosanska katolička bogoslovija osnovana je 1888. godine, 1890. godine je osnovana i sarajevska pravoslavna bogoslovija, koja je 1892. godine uzdignuta na nivo visoke škole.

Savremena historija sarajevskog univerziteta je počela otvaranjem prvog sekularnog instituta visokog obrazovanja 1940. godine. Tada su otvoreni: poljoprivredni i šumarski fakultet 1940. godine, medicinski fakultet 1944. godine, pravni fakultet, viša pedagoška škola i biološki institut su otvoreni 1946. godine. Potom se 1948. godine otvara tehnički fakultet i te godine je Skupština Narodne Republike BiH, donijela zakon o univerzitetu koji se osniva pod imenom Univerzitet u Sarajevu. Njegov prvi rektor je bio dr. Vaso Butozana i 2. decembra 1949. godine Univerzitet u Sarajevu je počeo i zvanično sa radom. Kao dio univerziteta 1950. godine osnovani su Filozofski i Veterinarski fakultet.

Ovaj univerzitet je sve do 1975. godine bio jedini univerzitet u BiH i imao je 19 fakulteta, 3 akademije, 4 više škole u Sarajevu i 2 fakulteta u Zenici. Te godine je otvoren i Univerzitet u Banjaluci, 1976. godine u Tuzli i 1977. godine je osnovan i Univerzitet u Mostaru. Danas postoje mnoge institucije obrazovanja u BiH, uključujući državne i privatne univerzitete. Glavno obilježje današnjeg obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini je njegoa decentralizacija, jer obrazovanje nije u nadležnosti države, nego na nivou entiteta, kantona i u nekim slučajevima i na nivou lokalne samouprave.

“Obrazovanjem sebi uljepšavamo svoje ja. Bez srama učimo i pitajmo! Ispitivanje i istraživanje korijeni su znanja, a mišljenje i razmišljanje su put do njega.”

Konfučije

2. Zašto je obrazovanje važno

Još od malih nogu, kada nismo svjesni važnosti ni jednog značajnog pitanja za naš život, roditelji i učitelji su nas učili koliko je bitno biti pismen i obrazovan. Tokom školovanja shvatamo da je obrazovanje veoma važno za svakog pojedinca i zagarantovano je zakonima i Ustavom, Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima i drugim međunarodnim dokumentima.

Treba da znamo da obrazovanje ne pruža samo znanje iz različitih oblasti i nauka, nego istovremeno daje i puno drugih prilika da steknemo iskustvo u onome što nas interesuje. Tako se istovremeno gradimo kao ličnosti stičemo potrebne vještine za obavljanje različitih poslova i dajemo doprinos i da svijet postane bolje mjesto za život.

Kroz školovanje se kontinuirano uvjeravamo da je obrazovanje veoma važno, jer nam znanje pomaže da sami donosimo odluke koje se tiču naših želja, potreba, afiniteta i talenata. Družimo se sa osobama koje su sličnih razmišljanja, počnemo trenirati sport za koji smo talentovani, odabiramo vannastavne aktivnosti koje nas interesuju, postajemo odlični učenici, upisujemo se u srednju školu koju želimo, završavamo fakultet, dodatno se educiramo i prihvatamo koncept "cjeloživotnog učenja"...

Obrazovanje je suštinski osnov života i egzistencijalna potreba svakog čovjeka. Ono je proces koji se odvija u obrazovnim institucijama, ali i izvan njih. Obrazovanje je u isto vrijeme i društveni proces i najbolji pokazatelj njegove uspješnosti. Ono nikad ne dopijeva do svoga potpunog kraja, nego predstavlja put za ostvarivanje svih vrijednosti.

Zbog toga nije dovoljno da pojedinac usvoji određeni fond znanja i da time završi svoj put. On mora već da se osposobi da koristi tokom života sve situacije da bi tako obogatio ta znanja, prilagođavajući se istovremeno svijetu koji se uz njega također mijenja. Budući da postojeće znanje i vještine sve brže zastarijevaju, neophodno je kontinuirano obrazovanje, tj. učenje tokom čitavog života.

Najdublje sam uvjeren da je obrazovanje jedini pravi motor napretka i opstanka civilizacije. Moja strast za učenjem izvire iz nevjerovatne radosti, zanosa, prekrasnog poriva koji sam osjetio još kao dijete, a koje iskusi svaki čovjek otkrivajući i učeći. To je najveći dar života! ..."

Ismail Seregaldin

3. Koji faktori najviše utiču na kvalitet obrazovnog sistema

3.1. Kvalitet nastavnog osoblja

Uspješnost cjelokupnog obrazovanja, prvenstveno proizilazi iz kvaliteta nastavnog osoblja.

Osnovni faktori kvaliteta nastavnika su: nivo znanja i iskustva, pedagoško-psihološko znanje i vještine, raznovrsna metodologija u radu, rezultati učenika na testovima i opšta efikasnost u radu.

Osnovni elementi za ocjenu kvaliteta rada nastavnika su njegovi nivoi znanja i iskustva: diplome, certifikati, rezultati rada kroz provjere i testiranja i dokazi o kontinuiranoj edukaciji i cjeloživotnom učenju.

Što se tiče osobine nastavnika kao ličnosti veoma je važan njegov stav i odnos prema učenicima, očekivanja od njih, velika spremnost za saradnju i kolegijalnost.

Veoma je važna i praksa koju nastavnik koristi u radu tj. podučavanju, a to je način na koji ostvaruje interakciju s učenicima, strategiju i metode koje koristi. Dobra praksa je ako nastavnik prati usklađenost predavanja sa ocjenjivanjem, da ima jasne ciljeve i da uvijek zna šta može da očekuje od učenika, da postavlja pred njih intelektualne izazove, dozvoljava učenicima da objasne, da shvataju šta uče i nude metode kako bi svi učenici došli do izražaja u okviru aktivnog učenja, da ocjenjuje učenike u cilju njihove lakše spoznaje, dostizanje višeg stepena znanja i dobre ocjene u procesu ocjenjivanja.

Uspješnost nastavnika se mjeri i takozvanom dodatnom vrijedošću, koja u nastavničkoj praksi predstavlja ono što je puno više od rezultata brojčanog uspjeha kroz ocjenu i pomaže učeniku da povezuje saznanja i spoznaje, da mu olakšava život i dalji nastavak školovanja tj. u cjelini gledano da mu ponudi funkcionalno, a ne reproduktivno znanje.

3.2. Kvalitet nastavnih planova i programa

Nastavni planovi i programi (NPP) su u našim školama i fakultetima dobro predstavljeni s tim što preovladava teorijski materijal, bez dovoljno mogućnosti praktične primjene tih znanja. Oni se uz to predaju najviše ustaljenim verbalnim metodama, bez raznovrsnosti psihološko - pedagoških metoda i didaktičko-metodoloških sadržaja koji olakšavaju učenje, praćenje i primjenu naučenog gradiva u svakodnevni život. Oni se izučavaju u nedovoljnoj mjeri na principu primjenjivosti i povezivanju tog primijenjenog znanja, vježbi i sadržaja u skladu sa potrebama učenika. Nastava je većinom bazirana na velikom broju predavanja i vježbi u učionici, što je veliko opterećenje za nastavnike, osjeti se pri tome i nedostatak samostalnog rada učenika, istraživanja i praktičnog rada.

Odnos nastavnik - učenik je u velikoj mjeri tradicionalno hijerarhijski i baziran je na jednosmjernoj komunikaciji u realizaciji nastavnih sadržaja. Tako ne ostavlja dovoljno prostora da se i učenici uključe u predavanje, postave pitanja, dobiju odgovor i tako kvalitetnije, lakše uči, povezuje i stiče kvalitetnije i korisnije znanje.

Nastavnici verbalno prezentuju dominantna teorijska znanja, rijetko se se koriste adekvatna nastavna pomagala, učenicima se rijetko postavljaju pitanja za diskusiju, komentare i analize i tako im se omogući da i oni aktivno učestvuju u realizaciji NPP. Praktični radovi izvan učionice bi trebali biti češći i da nisu samo formalne, nego i suštinske naravi.

Da bi smo u BiH imali bolje i kvalitetnije obrazovanje i odgoj neophodno je učiniti sljedeće:

1. uvesti inkluziju u nastavni proces i boriti se protiv svih vrsta diskriminacije u obrazovanju;
2. uraditi neophodne procedure za autonomiju škola i akreditacije visokoškolskih ustanova;
3. sprovesti potpunu depolitizaciju kadrovske politike u obrazovanju;
4. uraditi optimizaciju odjeljenja u školama kao mjeru jeftijeg i kvalitetnijeg obrazovanja;
5. osnažiti, pojačati i ubrzati reformu prosvjetnih zavoda;
6. poboljšati kvalitet i povećati ugled nastavnog osoblja kao preduslov boljeg i kvalitetnijeg vaspitno-obrazovanog procesa;
7. neophodno je izvršiti unificiranje nastavničkih smjerova;
8. djelovati korektivno i sufinansiranjem izvršiti prekvalifikaciju za deficitarna zanimanja u onim sektorima gdje je evidentno značajna neusklađenost između ponude i potražnje za određenim vještinama i zanimanjima;
izvršiti korigovanje kompletne upisne politike i selekcijskih procedura na svim nastavničkim smjerovima;
9. neophodna je saradnja poslovne i akademske zajednice na razvijanju modernog kurikulumu i cjelokupne politike nastave.

4. Šta bi učenici promijenili u školama

Evo nekoliko prijedloga anketiranih učenika iz dugogodišnje pedagoške prakse u srednjoj školi za bolje i efikasnije školstvo:

- mladi trebaju korisno, smisljeno znanje koje će ih spremiiti za budući posao i tržište rada,
- treba nam obrazovni sistem za 21. vijek,
- izvršiti reviziju NPP, urediti gradivo u udžbenicima i razgraničiti bitno od nebitnog,
- precizno odrediti šta se traži od učenika, šta se od njega očekuje i šta se i koliko vrednuje u određenom gradivu,
- za kvalitetnije učenje bi bilo dobro da su provjere jednom mjesečno,
- opremiti škole spram napretka savremenih tehnologija i tehničkih dostignuća,
- da učenje nije najviše povezano i uslovljeno ocjenom, nego da je povezano sa kritičkim razmišljanjem i povezivanjem gradiva sa potrebama za život,
- ocjene u većini slučajeva nisu rezultat stvarnog znanja, nego su rezultat sposobnosti učenja i prezentovanja činjenica, a ne povezivanja, memorisanja i učenja sa razumijevanjem,
- treba bolje urediti život u školi, odrediti veće pauze za obrok (30 minuta), povećati male odmore na 10, umjesto što je 5 minuta,
- smanjiti količinu domaćih zadaća i zadataka, pogotovo za vikend, kada se treba družiti s porodicom i prijateljima,
- završnu maturu bi bilo dobro povezati sa odabirom studija tj. budućeg zanimanja,
- promijeniti termine početka i završetka nastave s prijedlogom da nastava traje od 9-16 sati,
- Vannastavne aktivnosti izvoditi kroz korisne projekte i teme koje zanimaju učenike,
- osigurati radno mjesto u državi kroz upisnu politiku i stipendiranje u školama i na fakultetima i tako omogućiti ostanak i normalan život mladih u BiH.

Zaključak: Važnost učenja kroz praksu

Formalno obrazovanje se tradicionalno smatra za primarnog proizvođača i prenosioca novih znanja, uglavnom kroz teoretsko učenje u školama i fakultetima. Formalno obrazovanje se prije svega temelji na principu da znanja ne bi trebala da budu prisvojena od bilo kojeg pojedinačnog člana ili grupe u društvu te bi trebalo da budu široko distribuirana. Zbog ovoga, veći dio znanja smatra se za „javno dobro“, koje treba dijeliti u cilju povećanja društvene koristi. To je razlog zbog kojeg je osnovno, a sve više i srednje obrazovanje postalo obavezno u većini država svijeta.

S druge strane, privatni sektor je usmjeren na stvaranje i primjenu novih znanja u funkciji rješavanja konkretnih problema, koji u konačnici imaju imaju cilj ostvarivanje profita. Preduzeća ovaj cilj najčešće ostvaruju kroz odjel „Istraživanja i razvoja“ (R&D), gdje generiraju nova znanja i dijele ga sa ograničenim brojem ljudi, a najčešći naziv za ovo je „tehnologija“.

Generalno, sve inovativne metode učenja usmjerene su na dva ključna aspekta: teoriju i praksu. Na bazi toga postoje dva sistema obrazovanja: „sekvencijalni“ i „dualni“. Sekvencijalni, koji podrazumijeva klasično obrazovanje u školama i fakultetima, bez prakse, nakon kojeg učenici/studenti traže zaposlenje, gdje im poslodavac osigurava praktično obučavanje za uspješno obavljanje posla.

S druge strane, dualno obrazovanje pored teorijskog podrazumijeva i praktični dio učenja, koji se odvija u preduzećima, gdje stečeno teorijsko znanje primjenjuju na specifičnim radnim zadacima u rješavanju konkretnih problema. Koncept dualnog obrazovanja podrazumijeva da učenici istovremeno pohađaju teorijsku nastavu i izvode praksu u preduzećima i laboratorijama. Nakon završenog obrazovanja, poslodavac najčešće prima najbolje „praktikante“ u stalni radni odnos, jer su već obučeni za određeni dio posla.

Ovakav sistem obrazovanja već dugo postoji u razvijenim državama, a najuspješnija primjena ovog modela je u Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj. Također, sličan model je bio aktuelan u vrijeme socijalističke Jugoslavije kada su se strukovne škole zvale „Škole učenika u privredi“ (ŠUP) gdje se praktični dio nastave odvijao u državnim preduzećima, a teorijski u večernjim školama. Na taj način bi mladi ljudi u BiH nakon završenog školovanja mogli dobiti sigurno zaposlenje, formirati porodicu i na taj način nastaviti graditi i uređivati društvo i državu.

“Ako čovjeku daš ribu, nahranit ćeš ga za jedan dan; ako ga naučiš uloviti ribu, nahranit ćeš ga za cijeli život.”

Kineska poslovice

O Nevladinoj organizaciji Centar za obrazovanje razvoj i afirmaciju (NVO CEORA)

Nevladina organizacija Centar za obrazovanje razvoj i afirmaciju (NVO CEORA) je nevladina i nestranačka organizacija osnovana u mjesecu julu 2019. godine. Realizuje projekte iz slijedećih oblasti: odgoj, obrazovanje, ekologija i ekonomija.

Misija NVO CEORA – razvijanje i zagovaranje operativnih i strateških rješenja u pravcu kontinuiranog jačanja ljudskih potencijala u BiH.

Naša **vizija** jeste Bosna i Hercegovina kao društvo znanja, duhovnog i materijalnog blagostanja i građana koji su osposobljeni da učestvuju u svim procesima društvenog života. Da bi ostvarila postavljenju viziju i misiju Nevladina organizacija Centar za obrazovanje razvoj i afirmaciju NVO CEORA djelujući u skladu sa svojim vrijednostima postavila je slijedeće ciljeve:

- Djelovanje i rad u pravcu edukacije stanovništva u različitim oblastima, kao što su odgoj i obrazovanje za održivi razvoj, očuvanje zdravlja, zdravi načini života, pravilna ishrana, očuvanje prirode, jačanje porodice, opća kultura, bonton, demokratija društveni i ekonomski razvoj, poduzetništvo, razvoj poslovnih vještina,
- Razvoj i promovisanje odgoja i obrazovanja, cjeloživotnog učenja, izvaninstitucionalnog odgoja i obrazovanja, podsticanje kreativnosti i stvaralaštva,
- Promovisanje mira i izgradnje mira, volonterstva, društvene solidarnosti i dobrog upravljanja,
- Razvoj civilnog društva,
- Zalaganje za podizanje i razvijanje ekološke svijesti i zalaganje za zaštitu životne sredine,
- Razvoj lokalne zajednice,
- Promocija tolerancije,
- Promocija ravnopravnosti spolova,
- Borba protiv svih vidova diskriminacije,
- Podrška inicijativama koje vode ka ekološkom, društvenom i općem razvoju zajednice,
- Promovisanje saradnje između sva tri sektora društva: javne uprave, poslovnog sektora i neprofitnog sektora,
- Društvena kohezija, integracija i društveno uključivanje svih građana,
- Animiranje građana da učestvuju u društvenom životu,
- Fokusiranje rada na programe, inicijative i kampanje s ciljem promovisanja principa održivog razvoja i zdravog okoliša,
- Rad na poboljšanju komunikacije između organizacija civilnog društva i - uspostavi uspješnih modela saradnje,
- Internacionalizacija ideja i projekata kojima se NVO CEORA bavi, naročito saradnja sa srodnim nevladinim organizacijama i projektima u svijetu.

Web stranica: www.ceora.ba
E-mail: info@ceora.ba
Facebook: NVO CEORA
YouTube: NVO CEORA
Gračanica, Bosna i Hercegovina